

Dansk sygeplejeforskning i det 21. århundrede

En undersøgelse af mønstre i videnskabelige artikler fra
databasen CINAHL i en dekade

Helle Mathar & Kristian Larsen

Danish nursing research in the 21st century: A study of patterns in scientific articles from the database CINAHL in a decade.

The purpose of this study is to contribute knowledge about whether nursing as scientific practice has developed a relative autonomy and what characterizes the texts produced by inquiring nurses in the new millennium. The data material was achieved after a literature search for scientific articles, written by or with PhD nurses. Method: The empirical material is analysed on the basis of an ongoing abductive and reflective analysis. Findings: The data material comprises 160 articles published in 68 different journals. The following characteristics can be construed from the material: Nurses research the experiences of patients, citizens and relatives. Nurses research nurses. The results of nursing research are primarily descriptive and exploratory. Nursing research has developed further especially in quantity (research environments, researchers and articles). Still it is not the case of an autonomous field as it does not clearly distinguish itself from concepts, classifications and logics in a medical or administrative field.

Keywords: Bourdieu, nursing research field, literature search, research types, autonomy, PhD nurses.

Begrebet viden er blevet et mantra. Alle taler om viden. Sproglige nydannelser som videnssamfund, videnscentre, vidensdeling indgår i mange sammenhænge. Mange er enige om, at viden er løsningen på mange af vores samfunds udfordringer. Der skal viden til vækst og viden til velfærd. Fremtiden hævdes at være et videnssamfund. Videnskabelig viden produceres gennem forskningsprocesser i mange forskellige institutioner fx i universitetsmiljøerne, men erhvervslivet og offentlige myndigheder har også forskere ansat, der producerer videnskabelig viden (Langergaard, Barlebo Rasmussen & Sørensen 2006). Sociologen Robert Merton opstillede en række normer eller kardinaldyder for videnskabeligt arbejde, som han kaldte: *communism*, *universalism*, *disinterestedness* og *organized scepticism*. Communism angiver fællesskabets ejendomsret til videnskabens resultater, viden om naturen, mennesker og samfund. Universalism betyder, at pålidelig-

den af videnskaben skal vurderes ud fra fælles alment accepterede og intersubjektive metoder og regler. Den tredje norm disinteressedsness (upartiskhed) betyder, at videnskaben skal være uafhængig af private og politiske interesser. Den sidste norm kaldte Merton for organized scepticism, som er en form for kritisk dialog forskere har med hinanden, kritisk evaluering af data, metode, analyse og resultater. Fagfællebedømmelse (peer review) af udkast til artikler, som forskere sender ind til et tidsskrift, og ph.d.-forsvar vil typisk være udtryk for organized skepticism. Det betyder, at fagfæller bedømmer artikler på en saglig (disinterested) og skeptisk eller kritisk måde. Så peer review er per definition både udtryk for organiseret skepsis og upartiskhed (disinterestedness) (Merton 1973). Videnskabeligt arbejde vurderes således normalt efter en peer review proces, en fagfællebedømmelse, hvor det videnskabelige arbejde, fx en artikel eller et kapitel i en videnskabelig antologi, kvalitetsvurderes af eksperter (referees) indenfor feltet. Det vurderes om arbejdet er originalt, om det er metodisk velfunderet, om det forholder sig til anden relevant litteratur på området, og om det er skrevet klart og forståeligt (Bjørn, Hundrup & Wagner 2008; Ministeriet for Forskning, Innovation og videregående Uddannelser). Adgang til disse videnskabelige publikationer fås bl.a. gennem søgning i databaser.

Viden indgår også som del af kampe indenfor staten og dens institutioner, samt indenfor og mellem sociale kampfelter (Bourdieu 2003). Der udspiller sig kampe i og mellem felter internationalt og nationalt, mellem dominerende positioner (agenter og institutioner) fx indenfor staten, gennem det som Bourdieu (2003; 2010) og Wacquant (2009; 2014) beskriver som strid mellem højre- (politi, retsvæsen, økonomi og fængselsvæsen) og venstrehåndsstaten (sociale tilbud, offentlig uddannelse, sundhedsvæsen m.v.). Bourdieu og Wacquant viser, hvordan højrehåndsstaten dominerer venstrehåndsstaten og dens professioner og institutioner. Disse og lignende kampe i og mellem institutioner relateret til staten er også virksomme i de videnskabelige felter fx som spørgsmål om hvem der styrer database-systemerne og kriterier der knytter sig til publicering m.v. Man ser også dominans af begreber, klassifikationer og logikker fra det økonomiske magtfelt når kulturelle felter som fx videnskaberne eller uddannelsesområderne udfordres af begreber, klassifikationer og logikker fra den økonomiske verden (Larsen og Schmidt 2014).

Formål

I denne artikel stilles skarpt på sygepleje set som den teoretiske overbygning på faget som praktik dvs. sygepleje som et videnskabeligt område eller forskningsfelt, tænkt som et socialt kampfelt i Bourdieusk mening (Bourdieu 1990; 2000). Har dette område udviklet en relativ autonomi og en egenlogik (jf. felttænkningen)? Brandt Jørgensen (2007) har gjort rede for, hvordan genese og struktur har været i relationer mellem klinisk medicin og klinisk sygepleje. Det fremgår, at medicin gennem hele perioden fra 1736 og frem til 1957 har været stærkt strukturerende for, hvordan sygepleje har formet sig som fag, praktik og uddannelse.

Samtidig artikuleres det i dag i sygeplejen, dvs. i store dele af forsknings- og uddannelsesverdenen, at man bestræber sig på udvikling af en relativ autonom sygeplejevidenskab. Som eksempler herpå søges aktuelt opbygget forskningsmiljøer ved hospitaler, professionshøjskoler og universiteter som på forskellig måde arbejder med erkendelser relateret til sygepleje. En underliggende og også eksplicit strid her udformer sig som spørgsmål om, hvorvidt forskningen skal være rettet direkte mod sygeplejen i praksis (normativt) eller sygepleje som videnskabelig disciplin (deskriptivt) (Petersen 1999) – eller om afvejningen af de to typer videnskabelighed.

Generelt indenfor sundhedsområdet fremsættes der aktuelt krav om, at praksisområderne skal være evidensbaserede, dvs. hvor fokus er udvikling af bestemte former for forskning for praksisområdet. Det beskrives at kliniske praksisområder skal være evidensbaserede frem for erfaringsbaserede. Dette ses som en stor bevægelse i de nordiske lande generelt og særligt i Norge, hvor ”kunskabsbaseret praksis” (Nortvedt et al. 2012) udgør en central reference, særligt ved institutioner som retter sig tæt til klinisk og praksisnær forskning, men ikke nødvendigvis ved forskningsmiljøer ved universiteterne hvor fx historiske, antropologiske eller filosofiske dimensioner også studeres.

På baggrund af undersøgelse og kortlægning af tekster produceret af forskende sygeplejersker, vil denne undersøgelse bidrage med viden om, hvorvidt sygepleje som videnskabelig praksis har udviklet en relativ autonomi og en egenlogik, gennem at afdække og analysere hvad det er for faglige områder (studieområder) og typer af forsknings- og videnskabelige fremgangsmåder (teori/metode/genstande/samarbejder) og publiceringsstrategier (tidsskrifter, typer af artikler), der har etableret sig som forskningsområder i det første tiår i det nye årtusinde. Det empiriske materiale fx gennem valg af kildemateriale (databasen Cinahl) giver begrænsning i dybde og bredde af at kunne svare på disse spørgsmål og viser særligt klinisk rettet forskning og i mindre eller ingen udstrækning fx historiske, antropologiske eller historiske studier relateret til sygepleje.

Tidligere forskning på området

Heyman (1995) har arbejdet med at beskrive og forklare genese og struktur af omvårdnadsforskningens udvikling i Sverige i perioden fra 1974-1991. Her indgår videnskabsanalyser af 65 afhandlinger udført af sygeplejersker der tog ph.d. grad i Sverige. Analyse af afhandlingerne viser tre distinkte grupper (Heyman 1995: 242-243): a) Ligner medicinske afhandlinger mht. form, indhold, perspektiv, teori- og metodevalg. De er kortfattede, består af 5-6 tidligere publicerede artikler og en rammebeskrivelse. b) Ligner afhandlinger fremlagt ved samfundsvidenskabelig fakultet. De er omfattende på mellem 200 og 404 sider. Objektet er et samfundsmæssigt fænomen eller begreb. Undersøgelsesmateriale er tidligere tekster og interviews. Undersøgelsesgrupperne er små, mindre end 50 personer. Referenceantallet er stort, 202-505 og varieret. c) Kendetegnes ved afhandlinger fra institutioner for omvårdnad, medicin, långvård, geriatri og som oftest fra Umeå. Det er

som gruppe af sammenlægningsafhandlinger, men mere omfattende mellem 100-200 sider og antallet af egne artikler er 7-8.

Petersen (1999) fremanalyser og konstruerer ud fra en empirisk/teoretisk undersøgelse af sygeplejerskers kandidat- og ph.d.-afhandlinger, to positioner: en videnskabelighed *for* praksis og en videnskabelighed *om* praksis. Petersen har fremanalyseret og konstrueret sit materiale i fem poler: 1: Afhandlinger der centrerer sig om teknologisk nursing. Der studeres børn og patienter. Der bruges blandede metoder og afhandlingerne er deskriptive. 2: Afhandlinger der centrerer sig om akademisk/videnskabelig faglighed. Afhandlingerne beskæftiger sig med sygepleje indenfor enkeltfaglige discipliner fx pædagogik og der bruges både kvantitative og kvalitative metoder. 3: Afhandlinger der centrerer sig om evaluering, og hvor der arbejdes problemløsende med statistik og eksperimentelle metoder. 4: Afhandlinger der centrerer sig om filosofi/metateori. Temaet er forskning, filosofi og omsorgsteori. Profilen beskrives som personificeret i Løgstrup. Afhandlingerne kommer fx fra Danmarks Sygeplejerskehøjskole. 5: Afhandlinger der centrerer sig om teori og metodeudvikling. Profilen beskrives som personificeret i Bourdieu. Der arbejdes empirisk funderet og teoretisk reflekteret med et forklarende sigte. Heyman og Petersen har inddraget geometrisk dataanalyse.

Bjørn, Hundrup og Wagner har i 2005 undersøgt antallet af danske ph.d. sygeplejersker og deres videnskabelige produktion. Denne undersøgelse er en kvantitativ undersøgelse der beskriver, at ud af 48 ph.d. sygeplejersker har 50 % produceret peer review'ede artikler i 2005 (2008). Afdeling for Sygeplejevidenskab opgør 21.05.2012 antallet af ph.d. sygeplejersker i Danmark til 125 (Afdeling for Sygeplejevidenskab). Det er beskrevet, at denne opgørelse må tages med forbehold, da opgørelserne kan være ufuldstændige, idet der ikke er indberetningspligt.

Larsen og Adamsen har i en undersøgelse gennemført i 2001, publiceret i 2002 og 2009, studeret sygeplejeforskningen i de nordiske lande, via inspiration af Bourdieus feltbegreb, med dokument- og institutionsanalyser (fokus på institutionernes historik, centrale teoretiske og metodiske tilgange, tænkning om relationer mellem forskning og praksis, samt studier af forskningsnetværk, ph.d. samarbejde, konferencer og tidsskrifter), herunder via individuelle semistrukturerede interviews af 10 professorer fra Norge, Sverige og Finland for bl.a. at undersøge hvilke positioner, der var virksomme i et tænkt videnskabeligt sygeplejeforskningsfelt. De fandt tre positioner: en klinisk- og anvendelsesorienteret position, en professions- og vidensorienteret position, og en teoretisk- og begrebsorienteret position. I den klinisk- og anvendelsesorienterede position formulerer praktikken problemerne, eller forskerne finder problemer som praktikken har overset. Ideelt set kan undersøgelsesresultaterne kanaliseres tilbage til klinikken og forskningen bør være brugbar for patienterne. Forskerne anvender både kvantitative og kvalitative metoder og ofte sammen med læger. Den professions- og vidensorienterede position er optaget af spørgsmålet om, hvordan klinikken udvikles. Hvordan vi kan forstå og forbedre samarbejdet mellem praktikere og forskere. Larsen og Adamsen beskriver, at indenfor denne forskningsposition er der to poler, hvor den ene

angiver, at det er praktikken der udnævner forskningsproblemerne og den anden angiver, at det er forskerens egen forskningsinteresse som styrer emneudvælgelsen. Den position, hvor det er praktikken der udnævner og definerer problematikken, er primært kvalitativt orienteret og skal kunne læses og forstås af *bedside* sygeplejersken. Den teoretisk og begrebsorienterede position er også optaget af forskningsspørgsmålet om, hvordan vi udvikler klinikken, men indirekte via vores begreber og ideer om virkeligheden. Forskerne betegner sig selv som teoretikere og hermeneutikere. Forskningen er ikke primært adresseret mod klinikken, praktiker og anvendelse. Det opsummeres at man endnu ikke kan tale om en fuldt udviklet autonomi inden for sygeplejeforskning i de nordiske lande i Bourdieusk mening: ”The degree of autonomy remains too weak. Yet we see the outlines of an emerging nursing research field with a common doxa, a common and implicit agreement about what is central to the field. Differing positions struggle about what nursing is and how it should be studied. There is also a tacit common agreement that it is worth struggling for and that the results benefit patients and citizens” (Larsen og Adamsen 2009: 9).

Materiale og metode

Undersøgelsens empiriske spørgsmål er: hvilken slags viden har danske ph.d. sygeplejersker produceret eller været med til at producere fra 2000-2010 ud fra databasen CINAHL, og hvad kendetegner denne viden? Denne indsigt ligger til grund for analyse af hvorvidt og på hvilken måde feltet kan siges at have udviklet en relativ autonomi i forhold til tidligere studier. Datamaterialet til denne undersøgelse er fremkommet efter en systematisk litteratursøgning i databasen CINAHL.¹ Inklusionskriterier for litteratursøgningen er forskningsstudier publiceret i perioden fra januar 2000 til december 2009 og artikler der er skrevet af eller med danske ph.d. sygeplejersker (fra opgørelse fra Afdeling for Sygeplejevidenskab). Eksklusionskriterierne er studier, der ikke er skrevet af ph.d. sygeplejersker, reviews, validering af udenlandske testmaterialer, og artikler der ikke er peer reviewed. Selve litteratursøgningen foregik ved, at der i første omgang blev lavet følgende emneordssøgning: Nursing as a Profession OR Nursing Practice OR Nursing Care (alle er søgt ’exploded’). Denne søgning er efterfølgende kombineret med en søgning på Author Affiliation denmark. Dette gav 105 artikler.

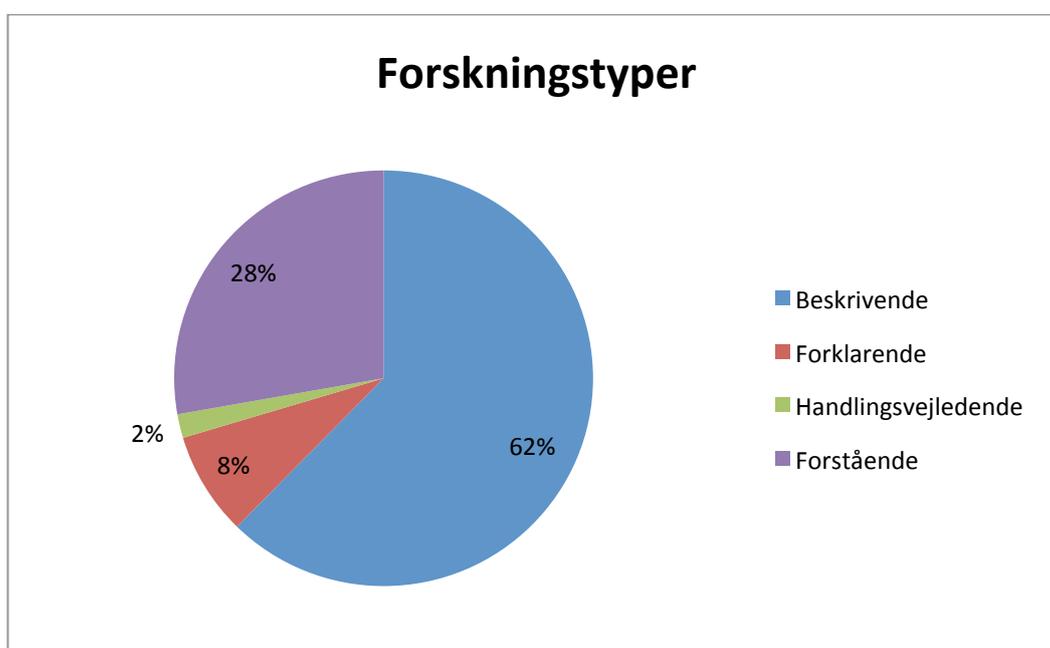
Derefter blev der suppleret med en bred fritekstsøgning på nurs* AND Author Affiliation: denmark (264 artikler). Dubletter mellem disse to søgninger blev fjernet. Tilbage var 268 artikler.

Med udgangspunkt i listen over ph.d. afhandlinger fra Afdeling for Sygeplejevidenskab, Aarhus Universitet, blev der desuden foretaget forfattersøgninger, for at sikre at der ikke var artikler, som ikke var fundet i de to foregående søgninger. Dette gav 540 artikler. Herefter blev der manuelt foretaget en frasortering af dubletter mellem emnesøgningerne og forfattersøgningen, og i forhold til inklusion- og eksklusionskriterier. Tilbage er 160 forskningsartikler fra databasen CINAHL i

perioden januar 2000 til og med december 2009 skrevet af eller med ph.d. sygeplejersker. Alle 160 artikler indgår i analysen.

De 160 artikler er publiceret i 68 forskellige tidsskrifter, de fleste i danske og nordiske tidsskrifter, men også internationale tidsskrifter, se appendiks. Flere artikler i de danske tidsskrifter har tidligere været publiceret i engelsksprogede tidsskrifter. Materialet kunne have været konstrueret ud fra Bourdieus tænkemåde fx akademisk versus videnskabelig (Bourdieu 1990) men her er anvendt distinktioner mellem beskrivende, forklarende, forstående og handlingsvejledende forskningstyper (Thisted 2010; Launsø et al. 2011) således:

Figur 1. Forskningstyper i materialet:

99 er beskrivende forskningstyper, fx: sammenligning af helbredsstatus ved total hofteoperation og normal population (Hørdam et al. 2009), oplevelse af helbred hos voksne med medfødt hjertesygdom (Berg og Pedersen 2008), sammenligning af seksualitet hos kronisk syge og normalpopulation (Laursen et al. 2006). 45 er forstående forskningstyper, fx: hvordan rygmarvsskadede kommer videre med livet (Angel et al. 2009), kvinders oplevelse af hårtab ved kemoterapi (Hansen 2007). Diskursanalyser (fx Buus 2006), Bourdieuanalyser (fx Petersen og Lundin 2007), og historiske analyser (Malchau 2007) er kategoriseret som forstående forskningstyper.² 13 artikler er forklarende forskningstyper, fx: kognitiv adaptativ træning til skizofrene patienter (Hansen et al. 2009), guidet selvbestemmelses betydning for blodsukker (Zoffmann og Lauritzen 2009), effekt af aktiv involvering af ældre i ernæring. 3 artikler er handlings-rettede/vejledende, fx: udskrivelse af patienter med fokus på forebyggelse (Olsen og Wagner 2000), telemedicinsk

behandling af diabetiske fodsår i hjemmet (Clemensen et al. 2005). De har alle aktions/praksisforskning som metode.

Det empiriske materiale er konstrueret teoretisk med henblik på at kortlægge struktur dvs. mønstre i forskningsprodukterne som grundlag for at kunne analysere status af forskningen og dens autonomi i forhold til tidligere studier på området i Sverige (Heyman 1995; Broady og Heyman 1998), i Danmark (Petersen 2003), samt i de nordiske lande (Larsen og Adamsen 2009). Artiklerne er ligeledes analyseret ud fra en induktiv og meningskondenserende tilgang inspireret af Kvale og Brinkmann (2009). Hensigten med dette var at undersøge hvorvidt mere eksplorative tilgange gav særlige ekstra indsigter i forhold til de tidligere studier på området. Således har studiet været analyseret i en løbende abduktiv og reflektiv analyse relateret til undersøgelsens specifikke formål som er: hvilken slags viden har danske ph.d. sygeplejersker produceret eller været med til at producere fra 2000-2010 og hvad kendetegner denne viden?

Resultater

Der kan af materialet konstrueres følgende forskningstematikker: Sygeplejersker forsker i patienter, borgeres og pårørendes oplevelser i forbindelse med sygdom og sygepleje. Sygeplejersker forsker i sygeplejersker. Sygeplejerskers forskning er hovedsageligt beskrivende og forstående.

(1) Sygeplejersker forsker i patienter, borgeres og pårørendes oplevelser i forbindelse med sygdom og sygepleje.

Materialet indenfor dette tema spænder vidt, fra vugge til grav, fx fra smerteoplevelse hos præmature, skoleelevers oplevelser af skolesundhedspleje, patienters oplevelse af respiratorafvænnning, til døendes oplevelser. Materialet er til dels bredt funderet i den somatiske og den primære praksis, men der er i materialet ikke fundet forskning fra den psykiatriske praksis om patienters/borgeres oplevelser. Der er en overvægt af forskning indenfor forældre og børns oplevelser og oplevelser i forbindelse med cancer. Indenfor forskning i patienters oplevelser af cancer dominerer et kønsperspektiv, fx kvinders oplevelse i forbindelse med gynækologiske cancerformer og brystcancer. Materialet i denne kategori gør brug af flere forskningsmetoder, fx evaluerende spørgeskemaundersøgelse til belysning af patienters oplevelse af nervøsitet før koronararteriografi (Lillesø et al. 2008), og analyse af videooptagelser med henblik på vurdering af smerteoplevelse hos præmature (Lund og Pedersen 2005). En stor del af materialet har et fænomenologisk/hermeneutisk udgangspunkt. Her eksemplificeres med forskningsartikler der har fokus på mødres, forældres, bedsteforældres oplevelser når den nyfødte er kritisk syg (fx Hall 2005), og kønsspecifik forskning fx kvinders oplevelser i forbindelse med cervix cancer, hysterectomi og brystcancer (fx Ankersen og Lomborg 2010; Seibæk og Hounsgaard 2006). Der ses en overvægt i dette materiale af forskning om patienters/pårørendes/borgeres/sygeplejerskers oplevelser.

(2) Sygeplejersker forsker i sygeplejersker.

Petersen skriver i sin afhandling, at ”72 % af teksterne handler om praktisk sygepleje.....Det viser sig også at være personalet, der studerer personalet frem for, hvad man måske kunne forvente patienterne” (Petersen 2003). Der ses også i dette materiale en stigende tendens til, at sygeplejersker studerer/forsker i sygeplejersker, med få artikler i starten af perioden til fire i 2006, fire i 2007, 12 i 2008 og 12 i 2009, i alt 42 artikler. Flere har et udgangspunkt fra klinikken, fx sygeplejerskers grunde til at bruge tvang i ældrepleje (Karlsson et al. 2000), skriftlige rapporter hos psykiatriske sygeplejersker (Buus 2009), og håndhygiejne hos hospitalspersonale (Laustsen et al. 2009). Et studie (inspireret af Benner og Wrubel) følger 5 af de mest erfarne sygeplejersker (mellem 6-27 års erfaring) i en afdeling med hjerneskadede patienter. Studiets formål var at undersøge hvordan meget erfarne sygeplejerskers handlinger støtter og forstærker det komplekse i rehabilitering (Sørensen et al. 2008).

Denne form for forskning kan vise hvad sygepleje er, hvad sygeplejersker kan, hvordan sygepleje gør en forskel. Andre har som denne artikel et udgangspunkt i aktiviteten sygeplejeforskning, fx sygeplejerskers aktivitet i forbindelse med forskningsundersøgelser og evidens (Adamsen et al. 2003), ph.d. sygeplejerskers videnskabelige produktion (Bjørn et al. 2008), og opkomsten af sygeplejeplejeforskning (Larsen og Adamsen 2009).

(3) Sygeplejerskers forskning er hovedsageligt beskrivende og forstående.

Materialet er tidligere opdelt i forskellige forskningstyper. Hovedvægten af materialet er beskrivende og forstående forskningstyper (se figur 1). Når der er tale om kliniske implikationer af studierne, er dette på et meget overordnet niveau (fx Seibæk og Hounsgaard 2006). De beskrivende og forstående forskningstyper angår fx patienters oplevelse i forbindelse med diabetes og opnået reduktion i HbA1C (Due-Christensen et al. 2006), forskeres og praktikers viden (Larsen et al. 2002). Handlings- eller interventionsaspektet i sygeplejeforskning i dette materiale er meget småt. De fleste angiver kliniske implikationer for praksis som fx: ”sygeplejersker må udvikle helsefremmende strategier, der frigiver nødvendige personale og eksterne ressourcer i rehabilitering proces” (Seibæk og Hounsgaard 2006). Nogle studier angiver at kunne benyttes direkte i en praksis. Fx skriver Hansen m.fl.: ”studiet vil kunne forbedre patienternes sociale formåen og livskvalitet. Resultaterne vil også kunne bruges i tilrettelæggelsen af socialpsykiatriske tiltag i kommunalt regi” (Hansen et al. 2009). Pedersen skriver: ”Denne måde at organisere plejen var med til at identificere patienter som ikke indtog nok energi og protein i forhold til deres behov og med til at foretage passende handlinger for at forebygge yderligere fejlernæring” (Pedersen 2005). Materialet har 3 aktionsforskningsprojekter hvor handlingsaspektet er med, fx: udskrivelse af patienter med fokus på forebyggelse, hvor forskeren har arbejdet med udvikling og implementering af forebyggende udskrivelser på en dansk hospitals afdeling (Olsen og Wagner 2000); telemedicinsk behandling af diabetiske fodsår (Clemensen et al. 2005)

hvor forskeren har undersøgt, hvordan brugen af telemedicin kan gøre det muligt for en hjemmesygeplejerske at koordinere behandlingen med eksperter på hospitalet. Disse undersøgelser er eksempler på den klinisk og anvendelsesorienterede position, hvor problemerne ses i praktikken og hvor undersøgelsesresultaterne ideelt set kan kanaliseres tilbage til klinikken og forskningen kan være brugbar for patienterne (Larsen og Adamsen 2009). Det kan også være eksempler på anvendt forskning, der er undersøgelser med henblik på at opnå ny viden, men primært er rettet mod bestemte praktiske formål (Dansk Center for Forskningsanalyse 2006).

Diskussion

Materialet/metoden: I arbejdet med konstruktion af empiri kunne vi have struktureret undersøgelsen så den i højere grad gik ud fra inspiration af de tidligere studier på området, herunder den Bourdieuske optik og det tilhørende konstruktionsarbejde. Vi skulle således have været mere præcise i forhold til distinktioner mellem fx akademi/videnskab, videnskabelige/sociale kompetencer, og tilsvarende kunne det have været interessant at undersøge forskernes dispositioner (habitus) og hvordan tidligere erfaringer indgår i måden forskerpositionen struktureres på. Det kunne ikke mindst have været interessant at gøre mere ud af distinktioner mellem videnskab for og om sygepleje. Vi mener imidlertid at det aktuelle konstruktionsarbejde på en fin måde bidrager til kortlægning af sygeplejeforskningen, herunder til spørgsmål om forskningens autonomi.

Litteratursøgningen omfattede oprindelig flere databaser, men det empiriske materiale blev for omfattende og der var mange gengangere. På det grundlag blev kun databasen CINAHL valgt. Nogle af resultaterne, fx at der ikke er forskning om, hvorledes patienter i psykiatrien oplever det at være syg, indlagt m.v., kan skyldes fravalg af databaser i dette materiale. Der er desuden en række andre formidlingskanaler, fx videnskabelige antologier, som ikke indgår i materialet. Denne undersøgelse foregiver derfor ikke at have analyseret al forskning i perioden, men kan formentligt vise tendenser om dansk sygeplejeforskning (fra databasen CINAHL) i det første tiår i det 21. århundrede. Det er desuden en svaghed ved undersøgelsen at sygeplejeforskning er afgrænset til forskende sygeplejerskers forskning. Denne undersøgelse udgør ikke en egentlig feltanalyse som Heyman og Petersen og det kunne være interessant at opdatere hvordan og hvilke positioner (agenter og institutioner) som er vokset frem siden Petersens institutionsanalyser i Danmark i midt-slutningen af 1990'erne. Det er fx interessant at undersøge hvilke typer af institutioner der er virksomme på sygeplejeinstitutter og fakulteter i kliniske miljøer og på professionshøjskolerne. I de sidstnævnte beskrives det at der skal foregå praksisnær og behovsorienteret forskning m.v. De(t) empiriske områder som her er konstrueret under betegnelsen sygepleje har andre end sygeplejersker som virksomme forskere. Det kunne således have været relevant at inddrage studier relateret til sygepleje, men som ikke var udført af sygeplejersker med forskningsgrad, men som undersøger sygepleje og omsorg mere bredt som et forskningsfelt.

Resultaterne: Heyman har konkluderet, at så længe forskningsproblemerne hentes fra praktikken, og forskningens/videnskabens ærinde alene er at forbedre praktikken, så længe kan man ikke hævde, at sygeplejeforskning er en selvstændig videnskab (Heyman 1995). Dette materiale viser empirisk tegn på, at sygeplejeforskningen har etableret sig med en vis relativ autonomi. Sygeplejeforskningen er næsten udelukkende orienteret efter at producere erkendelse om fx patienter, borgere og pårørendes oplevelser relateret til sygdom og sygepleje. Dernæst er erkendelser i høj grad styret af videnskabens interesse fx at vide *om* et område for at få viden – frem for at det er professionens, patientens, økonomiens, politikens interesser der er direkte styrende. Dette udsagn skal modificeres af, at forskningsprofilen i nogen grad har forskning i professionen som sit genstandsområde, dog ofte uden at denne direkte giver anvisninger til professionen. Ligeledes vises i undersøgelsen at der er en klar overvægt og dominans på ca. 90 % af forskning som er beskrivende/forstående og en ganske lille del på 7 % der har forklarende eller 3 % der er direkte handlingsanvisende i deres profil. Denne viden publiceres i 68 forskellige tidsskrifter, de fleste i danske og nordiske men også i internationale tidsskrifter. Denne bevægelse mod at sygeplejeforskning oparbejder en relativ autonomi i forhold til andre videnskabelige discipliner bekræfter tidligere fund af Larsen og Adamsens (Larsen og Adamsen 2009) hvor videnskabsfeltet fungerer med en vis relativ autonomi.

Forskningsmiljøer, institutionalisering og forskere: Undersøgelsen har ikke integreret fuldstændig analyse af, hvordan sygeplejeforskningen er institutionaliseret, men i forhold til studierne af Heyman (1995), Broady & Heyman (1998) og Petersen (2003) og Larsen og Adamsen (2009) er det tydeligt, at der i en dansk kontekst, gennem det sidste tiår, har etableret og udviklet sig en række forskningsinstitutioner ved universiteterne og de store universitetshospitaler, samt at der ligeledes ses fremvækst af spirende forskningsmiljøer knyttet til professionshøjskolerne i Danmark. Desuden har sygeplejevidenskab også institutionaliseret sig gennem antal og fordeling af tidsskrifter, sygepleje og omsorgskonferencer og ph.d. kurser. At sygeplejeforskning har etableret sig yderligere end vist af Larsen og Adamsen (2009) dokumenteres også gennem fastholdelse og videreførelse af kampe og stridigheder mellem forskningspositioner på forskellige områder (fx strid mellem kvalitativ-kvantitativ forskning; grundforskning-anvendt forskning; for og imod evidensbaseringskrav om dokumentation i praktisk sygepleje, dialoger mellem fx Kari Martinsen og Katie Eriksson, osv.). Som sådan viser vores empiri en stadig stærkere konstituering af sygeplejeforskning som et mikrokosmos dvs. som et relativt autonomt felt, dog stadig med stærke referencer til dominansrelationer i medicin og administration.

Forskningsstatsninger, finansiering og styring af forskningen: Undersøgelsen kunne have været uddybet gennem studier af, hvordan de enkelte forskere og forskningsmiljøer er finansieret. Særligt økonomiske og forskningspolitiske ramme faktorer, herunder institutionelle placeringer og profiler har betydning for den udøvede forskning i det første tiår i det nye årtusinde. Man kan fx forestille sig at

det øgede fokus på styring af forskning gennem rammemidler og satsningsområder, eller videnskabspolitiske ambitioner om ”evidensbaseret viden”, spiller ind på hvad der forskes i og publiceres indenfor. Det kunne på et andet videnskabsteoretisk niveau have været interessant at undersøge nærmere ikke bare på erkendeprodukterne (artiklerne), men også på erkendeproducenterne (forskerne) og deres socialisering i forskningsfeltet på lignende måde som Heyman og Petersen (Petersen 2003; Petersen 1999). Det er ikke undersøgt, men det kan formodes, at der er en vis kontinuitet og stabilitet i modstridende paradigmer, videnskabsteoretiske positioner og teoretisk-metodiske fremgangsmåder. Det politisk-økonomiske magtfelt og nye styringsformer fx formidlet under betegnelsen NPM er stadig mere strukturerende for arbejdsmiljø (Thomassen 2013), behandling, sygepleje og patientens kår som det vises i en norsk kontekst (Brænd 2014), men har også direkte og indirekte betydning for styring af forskningsfeltet i forhold til valg af metodologiske fremgangsmåder fx prioritet af typer af kvantitativ forskning, prioriterede områder/satsninger fx på kræft- eller kronikerområderne og på tilsvarende måde er der etableret en stadig stærkere position i feltet som artikulerer ’brugerkrav’, ’brugermedvirkning’ (Alm Andreassen 2004; Larsen og Esmark 2013) m.v. og i det lys kan vi måske forklare en forholdsvis stor forskning i patienter, borgere og pårørendes oplevelser af sygdom og sygepleje. Slutteligt spiller etiske og videnskabsetiske forhold og forvaltning heraf ind på forskningsprofilerne, gennem fx at opsætte særlige barrierer i tilgange til at studere patienter eller deres oplevelser af sygdomsforløb.

Konklusion

Danske ph.d. sygeplejersker har i dette materiale fra databasen CINAHL og i det første tiår af det 21. århundrede produceret 160 artikler, der fordeler sig på 90 % beskrivende og forstående, 8 % forklarende og 2 % handlingsvejledende forskningstyper i 68 forskellige tidsskrifter. Den viden der er produceret er kendetegnet ved, at der forskes i patienter, borgeres og pårørendes oplevelser i forbindelse med sygdom og sygepleje, at sygeplejersker forsker i sygeplejersker og at forskningen hovedsageligt er beskrivende og forstående. Dansk sygepleje har etableret sig med yderligere relativ autonomi, men uden en egenlogik som en feltoptik ville fordre i forhold til tidligere forskning fx Petersen (2003) og Larsen og Adamsen (2009), gennem 125 sygeplejersker der har tilegnet sig en ph.d. grad. Der er således vækst i antal af forskere, forskningsartikler, forskningsinstitutioner samt konferencer og netværk relateret til sygeplejeforskning og der pågår løbende kamp og stridigheder om forskningspositioner, forskningsområder samt mellem typer af paradigmer m.v. Der er dog ikke etableret høj grad af relativ autonomi og en egenlogik hvilket blandt andet ses gennem det forhold at begreber, klassifikationer og logikker i høj grad hentes fra et medicinsk og administrativt felt.

Helle Mathar, cand. mag, RN, lektor (Ph Metropol), E-mail: hema@phmetropol.dk; Kristian Larsen, cand. Phil, Ph.d. Professor (Institut for Læring og Filosofi HUM) København, Professor 2 (Højskolen i Oslo og Akershus), E-mail: kl@learning.aau.dk

Noter

- ¹ CINAHL er en kommerciel amerikansk primært sygeplejevidenskabelig database, hvor de indexerede tidsskrifter overvejende er peer reviewed. Vård i Norden, Scandinavian Journal og Caring Sciences, Sygeplejersken er alle indexerede, men flere andre nordiske tidsskrifter er ikke (<https://www.ebscohost.com/nursing/products/cinahl-databases>).
- ² Det kan forekomme misvisende, da Bourdieuforskning beskrives som forklarende. Men i forhold til denne undersøgelses analysevalg, er forklarende forskningstyper karakteriseret ved eksperimentelle undersøgelser (Thisted 2010).

Referencer

- Adamsen, L., Larsen, K., Bjerregaard, L. & Madsen, J.K. 2003. Danish Research-Active Clinical Nurses Overcome Barriers in Research Utilization. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 17 (1): 57-65.
- Afdeling for Sygeplejevidenskab. Danske Sygeplejersker Med Erhvervet Doktor-Eller Ph.D. Grad. http://ph.au.dk/fileadmin/ph/Sygepleje/ERHVERVET_PHD-GRAD_TITEL_20120518.pdf.
- Alm Andreassen, T. 2004. Brugermedvirkning, Politikk Og Velferdsstat. Dr. Polit-Afhandling. Institut for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.
- Angel, S., Kirkevold, M. & Pedersen, B.D. 2009. Getting on with Life Following a Spinal Cord Injury: Regaining Meaning through Six Phases. *International Journal of Qualitative Studies on Health & Well-Being* 4 (1): 39-50.
- Ankersen, L. & Lomborg, K. 2010. Loss of Appetite and its Impact on Everyday Life with Advanced Cancer [Danish]. *Klinisk Sygepleje* 24 (1): 16-28.
- Berg, S. K. & Pedersen, P.U. 2008. Perception of General Health in Adults with Congenital Heart Disease Who no Longer Attend Medical Follow-Up. *European Journal of Cardiovascular Nursing* 7 (4): 264-268.
- Bjørn, A., Hundrup, Y.A. & Wagner, L. 2008. Doctoral Prepared Nurses in Denmark and their Scientific Production between 1976 and 2005. *International Nursing Review* 55 (2): 227-233.
- Bourdieu, P. 2003. *Af Praktiske Grunde: Omkring Teorien Om Menneskelig Handlen*. 3. opl. ed. Kbh.: Hans Reitzel.
- Bourdieu, P. 1990. *Homo Academicus*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. 2000. *Pascalian Meditations*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. 2010. Statens venstre hånd og statens højre hånd. *Praktiske Grunde: Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab* (1/2).

- Brænd, J. A. 2014. Nær Penger Og Pasienter: Perspektiver På Pasientens Kår, Sykepleie Og Nærhetsetikk Når Økonomisk Rasjonalitet Endrer Sykehusdriften. Department of Social Work and Health Science, Norge.
- Brandt Jørgensen, E. 2007. *Genese Og Struktur Af Klinisk Medicin Og Klinisk Sygepleje*. Kbh.: Hexis.
- Broady, D. & Heyman, I. 1998. Omvårdnadsforskning: Ett Vetenskapligt Fält i Varande? In *Kulturens Fält: En Antologi*. Skeptronserien, edited by Broady D, 297-323. Göteborg: Daidalos.
- Buus, N. 2006. Conventionalized Knowledge: Mental Health Nurses Producing Clinical Knowledge at Intershift Handovers. *Issues in Mental Health Nursing* 27 (10): 1079-1096.
- Buus, N. 2009. How Writing Records Reduces Clinical Knowledge: A Field Study of Psychiatric Hospital Wards. *Archives of Psychiatric Nursing* 23 (2): 95-103.
- Clemensen, J., Larsen, S.B. & Ejskjaer, N. 2005. Telemedical Treatment at Home of Diabetic Foot Ulcers. *Journal of Telemedicine & Telecare* 11: S2:14-6.
- Dansk Center for Forskningsanalyse. 2006. *Forskning Og Udviklingsarbejde i Den Offentlige Sektor. Årgang 2004*. Forskningsstatistik. Århus: Dansk Center for Forskningsanalyse.
- Due-Christensen, M., Borrild, L. & Larsen, K. 2006. Perception and Integration of People Living with Type 1 Diabetes -- an Empirical Study. *European Diabetes Nursing* 3 (1): 13-18.
- Hall, EOC. 2005. Danish Parents' Experiences when their New Born Or Critically Ill Small Child is Transferred to the PICU -- a Qualitative Study. *Nursing in Critical Care* 10 (2): 90-97.
- Hansen, H. P. 2007. Hair Loss Induced by Chemotherapy: An Anthropological Study of Women, Cancer and Rehabilitation. *Anthropology & Medicine* 14 (1): 15-26.
- Hansen, J.P., Østergaard Jensen, B., Nordentoft, M. & Hounsgaard, L. 2009. Randomiseret Klinisk Undersøgelse Af Effekten Af Kognitiv Adaptionstræning: Design Og Metodediskussion. *Tidsskrift for Sygeplejeforskning* 25 (3): 3-8.
- Heyman, I. 1995. *Gänge Hatt Till - : Omvårdnadsforskningens Framväxt i Sverige, Sjuksköterskors Avhandlingar 1974-1991*. Göteborg: Daidalos.
- Hørdam, B., Søballe, K. & Pedersen, P.U. 2009. Differences in Health Status of Older People Aged 65 and Above After Total Hip Replacement Compared with the Normal Population: A Cross-Sectional Study. *International Journal of Older People Nursing* 4 (3): 211-217.
- Karlsson, S., Bucht, G., Rasmussen, B.H. & Sandman, P.O. 2000. Restraint use in Elder Care: Decision Making among Registered Nurses. *Journal of Clinical Nursing* 9 (6): 842-850.

- Kvale, S. & Brinkmann, S. 2009. *Interview: Introduktion Til Et Håndværk*. 2nd ed. Kbh.: Hans Reitzel.
- Langergaard, L.L., Barlebo Rasmussen, S. & Sørensen, A. 2006. *Viden, Videnskab Og Virkelighed*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Larsen, K. & Esmark, K. 2013. Velfærdsstat, sundhed og kroppe under forandring - norske og danske studier. in: *Praktiske Grunde. Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab*. Nr. 1-2: p. 5-14.
- Larsen, K. & Adamsen, L. 2009. Emergence of Nordic Nursing Research: No Position is an Island. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 23 (4): 757-766.
- Larsen, K., Adamsen, L., Bjerregaard, L. & Madsen, J.K. 2002. There is no Gap 'Per Se' between Theory and Practice: Research Knowledge and Clinical Knowledge are Developed in Different Contexts and Follow their Own Logic. *Nursing Outlook* 50 (5): 204-212.
- Larsen, K. & Schmidt, M.C.S. 2014. Teori Og Praksis: Invers: Fra Teori Implementeres i Praksis, Til Hvad Praksis Kræver Af Teori. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift* 2014 (4): 60-68.
- Launsø, L. Rieper, O. & Olsen, L. 2011. *Forskning Om Og Med Mennesker: Forskningstyper Og Forskningsmetoder i Samfundsforskning*. 6th ed. Kbh.: Nyt Nordisk Forlag.
- Laursen, B. S., Overvad, K., Olesen, A.S., Delmar, C. & Arendt-Nielsen, L. 2006. Ongoing Pain, Sexual Desire, and Frequency of Sexual Intercourses in Females with Different Chronic Pain Syndromes. *Sexuality & Disability* 24 (1): 27-37.
- Laustsen, S., Lund, E., Bibby, B.M., Kristensen, B., Thulstrup, A.M. & Møller, J. 2009. Cohort Study of Adherence to Correct Hand Antisepsis before and After Performance of Clinical Procedures. *Infection Control & Hospital Epidemiology* 30 (2): 172-178.
- Lillesø, M.D., Zimmermann-Nielsen, S., Rosenlund, K. & Hounsgaard, L. 2008. Unødvendig Præmedicin. *Sygeplejersken* 108 (15/16): 52-55.
<http://www.sygeplejersken.dk/sygeplejersken/default.asp?intArticleID=17246&menu=195009>.
- Lund, H. & Pedersen, P.U. 2005. Præmature Børns Oplevelse Af Smerte i Forbindelse Med PO2 Og PCO2 Monitorering: Et Pilotstudie. *Nordic Journal of Nursing Research* 25 (3): 4-7.
- Malchau, S. 2007. 'Angels in Nursing': Images of Nursing Sisters in a Lutheran Context in the Nineteenth and Twentieth Centuries. *Nursing Inquiry* 14 (4): 289-298.
- Merton, R.K. 1973. *The Sociology of Science : Theoretical and Empirical Investigations*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Ministeriet for Forskning, Innovation og videregående Uddannelser. Fagfællebedømmelse. 2007.
<http://fivu.dk/forskning-og-innovation/statistik-og-analyser/den-bibliometriske-forskningsindikator/fagfaellebedommelse>.

- Nortvedt, M. W., Jamtvedt, G., Nordheim, L.V., Reinart, L.M. & Graverholt, B. 2012. *Jobb Kunnskapsbasert! : En Arbeidsbok*. 2. utg. ed. Oslo: Akribes.
- Olsen, L. & Wagner, L. 2000. From Vision to Reality: How to Actualize the Vision of Discharging Patients from a Hospital, with an Increased Focus on Prevention. *International Nursing Review* 47 (3): 142-156.
- Pedersen, P. U. 2005. Nutritional Care: The Effectiveness of Actively Involving Older Patients. *Journal of Clinical Nursing* 14 (2): 247-255.
- Petersen, K. A. & Lundin, S. 2007. Nursing Education in Sweden: Recruitment from Different Socioeconomic Backgrounds. *Nordic Journal of Nursing Research & Clinical Studies / Vård i Norden* 27 (3): 19-23.
- Petersen, K. A. 2003. *Sygepleje - Sygeplejeforskning: Fra Plejeassistent Til Forskningsassistent Eller Teoretisk Empirisk Forsker Om Sygepleje* Uppsala universitet. <http://www.skeptron.ilu.uu.se/broadly/sec/p-petersen-sygepleje-0303.pdf>.
- Petersen, K. A. 1999. *Sygeplejevidenskab - Myte Eller Virkelighed? : Om Genese Og Struktur Af Feltet Af Akademiske Uddannelser Og Forskning i Sygepleje i Danmark. Del 1. Afhandling*. Viborg: Viborg Amt, Undervisning og Kultur, Center for Videreuddannelse.
- Seibæk, L. & Hounsgaard, L. 2006. Rehabilitering Efter Operation for Livmoderhalskræft : Oplevelse Af Liv Og Helbred. *Vård i Norden*: 14-19.
- Sørensen, B., Nielson, C.S. & Hounsgaard, L. 2008. Rehabilitation of People with Cognitive Problems: Findings from a Field Study. *British Journal of Neuroscience Nursing* 4 (8): 382-388.
- Thisted, J. 2010. *Forskningsmetode i Praksis: Projektorienteret Videnskabsteori Og Forskningsmetodik*. Kbh.: Munksgaard Danmark.
- Thomassen, O. J. 2013. *Integritet Som Arbeidslivsphenomen*. Disputats Institutt for Helse og Samfunn, Det Medisinske fakultet, Universitetet i Oslo.
- Wacquant, L. 2014. Foucault, Bourdieu og straffestaten i den neoliberale æra. *Praktiske Grunde. Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab*. 1/2: 103-110.
- Wacquant, L. 2009. *Punishing the Poor : The Neoliberal Government of Social Insecurity*. A John Hope Franklin Center Book; Politics, History, and Culture. Durham, N.C.: Duke University Press.
- Zoffmann, V. & Lauritzen, T. 2009. Guidet Egen-Beslutning Øger Livsdygtighed Med Type 1 Diabetes Og A1C i Randomiseret, Kontrolleret Undersøgelse. *Klinisk Sygepleje* 23 (4): 34-46.

Tak til Ester Hørmann og Vibeke Witt ved Biblioteket på Professionshøjskolen Metropol, som har hjulpet med at foretage litteratursøgning.

Appendiks

Undersøgelsens 160 artikler fordelt på de publicerede tidsskrifter. De røde tidsskrifter er skandinaviske, de grønne er fra det øvrige Europa, de blå tidsskrifter er fra USA, og øvrige er lilla.

Acta Oncologica: 1

AIDS Patient Care & STDs: 1

American Journal of Infection Control: 1

Anthropology & Medicine: 1

Archives of Psychiatric Nursing: 1

Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine: 1

Birth: Issues in Perinatal Care: 1

Breast Journal: 1

British Journal of neuroscience nursing: 1

British Journal of General Practice: 1

British Medical Journal: 1

Cancer Nursing: 2

Circulation: 1

Connect World of Critical Care Nursing: 1

Diabetes Care: 1

European Diabetes Nursing: 1

European Journal of Cancer Care: 2

European Journal of Clinical Nutrition: 1

European Journal of Oncology Nursing: 3

European Journal of Cardiovascular Nursing: 2

European Journal of Public Health: 1

Health: 1

Health Promotion International: 1

HIV Medicine: 2

Infection Control & Hospital Epidemiology: 3

International Journal of behavioral Medicine: 1

International Journal of Nursing Studies: 3

International Journal for Human Caring: 2

International Journal of Older People Nursing: 2

International Journal of Palliative Nursing: 1

International journal of Therapy & Rehabilitation: 1

International Journal of Qualitative Studies on Health & Well-Being: 4

International Nursing Review: 3

Intensive & Critical Care Nursing: 4

Issues in Mental Health Nursing: 1

Journal of the American Medical Association: 1

Journal of Advanced Nursing: 5
Journal of Cancer Education: 1
Journal of Genetic Counseling: 1
Journal of Clinical Nursing: 6
Journal of Interprofessional Care: 2
Journal of Hospital Infection: 1
Journal of Neonatal Nursing: 2
Journal of Pain & Symptom Management: 1
Journal of Pediatric nursing: 2
Journal of Telemedicine & Telecare: 2
Klinisk Sygepleje: 11
Medical Teacher: 1
Mortality: 1
Nordic Journal of Nursing Research & Clinical Studies/Vård i Norden: 11
Nordic Nursing Research/Tidsskrift for sygeplejeforskning: 5
Nursing in Critical Care: 3
Nursing Ethics: 3
Nursing Philosophy: 1
Nursing Inquiry: 3
Nursing Outlook: 1,
Patient education & Counseling: 2
Pediatric Nursing: 1
Preventive Medicine: 1
Psycho-Oncology: 1
Qualitative Health Research: 3
Scandinavian Journal of Caring Sciences: 19
Scandinavian Journal of Food & Nutrition: 1
Scandinavian Journal of Primary Health Care: 1
Scandinavian Journal of Public Health: 5
Sexuality & disability: 1
Sygeplejersken: 5
Theoria journal of Nursing Theory: 1

